

УДК: 339.564

ЗНАЧЕННЯ І РОЛЬ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ У СТВОРЕННІ ВАЛОВОГО ВНУТРІШНЬОГО ПРОДУКТУ

Л.І. Гладченко, Л.І. Іовчева

Міжнародний Гуманітарний Університет, м. Одеса

Анотація. Окреслена проблема необхідності дослідження стану експортно-імпортного потенціалу країни як складової валового внутрішнього продукту. Визначені показники, які характеризують стан експортно-імпортного потенціалу: 1) питома вага експортно-імпортного сальдо у ВВП; 2) індекс (коефіцієнт) покриття імпорту експортом, - а також досліджено сучасний стан. Показано, що проблемою для економіки України залишається незбалансоване сальдо експортно-імпортного потенціалу, яке щороку збільшується, а також його руйнівний вплив на економіку вітчизняного товаровиробника. Метою дослідження стало обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення зовнішньоторговельної політики України і насамперед – переструктуризації імпортної діяльності. Експортно-імпортне сальдо має не просто фіксуватися як складова частина ВВП. Абсолютна величина експортно-імпортного сальдо повинна бути об'єктом державного управління. Кінцевою ціллю переструктуризації як експортно-імпортного потенціалу України, так і всієї економіки країни повинно стати створення такого механізму функціонування первинного суб'єкта господарювання (підприємства), що забезпечить йому спроможність конкурувати на міжнародних ринках.

Ключові слова: експортно-імпортний потенціал, реструктуризація, валовий внутрішній продукт, платіжний баланс, торгівельне сальдо, рахунок поточних операцій, державний борг, дефіцит, профіцит, імпортозаміщення.

Вступ. Покриття імпорту експортом, тобто позитивне сальдо торговельного балансу виконує важливу роль у створенні валового внутрішнього продукту [далі ВВП] кожної країни. Позитивне сальдо рахунку поточних операцій головним чином залежить від питомої ваги експортних операцій як з товарами і послугами, так і трансфертами інвестицій. В решті решт дефіцит або профіцит платіжного балансу країни в значній мірі обумовлюється динамічним розвитком її експортного потенціалу. Динаміка ж макроекономічних показників економіки України і в першу чергу стан платіжного балансу сигналізує про потребу проведення цілеспрямованого

аналізу не просто експортного потенціалу за останні роки, а у контексті з динамікою ВВП і національного доходу [НД]. Саме тому обґрунтування рекомендацій щодо зовнішньоторговельної політики України і насамперед – переструктуризації імпоротної діяльності для експорту завдяки і функції і підготовці вітчизняного товаровиробника впровадженню інноваційних технологій, треба вважати доцільним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження стану міжнародної економічної діяльності України показує [1, 2], що співвідношення експорту з імпортом в широкому тлумаченні цих напрямків діяльності вивчалось без простежування передумов і наслідків, які виникають завдяки наявності, появи або зменшенню експорту. Тому невирішеною часткою загальної проблеми залишається незбалансоване сальдо експортно-імпортного потенціалу України, а також його руйнівний вплив на економіку вітчизняного товаровиробника.

Результати досліджень. Валовий внутрішній продукт України за 2005-2013 роки щорічно збільшувався, за винятком лише 2009 року (наслідки кризи). За даними таблиці 1 [3], максимальне значення обсягу ВВП було досягнуто у 2013 році: 1454,9 млрд.грн. Найменший щорічний приріст на протязі означеного періоду був також у 2013 році і склав + 3,3 %, а максимальний приріст ВВП у розмірі 32,5 % - у 2007 році (напередодні кризи).

Таблиця 1

Динаміка ВВП України з 2002 до 2013 роки [3]

Роки	Номінальний ВВП (у фактичних цінах)			Номінальний ВВП		
	млн. грн.	Приріст		млн. дол. США	Приріст	
		абсолютний	відносний, %		абсолютний	відносний, %
2002	225810			-		
2003	267344	+41534	+18,4	-	-	-
2004	345113	+77769	+29,1	64928	-	-
2005	441452	+96339	+27,9	86309	+21381	+32,9
2006	544153	+102701	+23,3	107753	+21444	+24,8
2007	7207731	+176578	+32,5	142719	+34966	+32,5
2008	948056	+227325	+31,5	179382	+36663	+25,7
2009	913345	-34711	-3,7	117152	-62230	-34,7
2010	1082569	+169224	+18,5	136420	+19268	+16,4
2011	1316600	+234031	+21,6	165239	+28819	+21,1
2012	1408889	+92289	+7,0	176308	+11069	+6,7
2013	1454931	+46042	+3,3	182026	+5717	+3,2

*за середнім курсом НБУ за звітний період

За даними таблиці 1 просліджується також відсутність кореляції між темпами приросту ВВП у доларах США і у гривні. Так, у тому ж 2007 році темпи зниження ВВП у доларовому еквіваленті були у 10 (!) разів менше, ніж у

наступні 2010-2013 роки. Темпи приростів ВВП у дол. США також були нижчими за темпи приростів ВВП у гривні. Зазначене співвідношення темпів приростів ВВП не має обґрунтування хоча би тому, що курс долара щорічно збільшувався [4, с. 8].

Загальновідомо, що для визначення ВВП використовуються три методи розрахунку: 1) виробничий, тобто за доданою вартістю; 2) доходний, тобто за розподілом доходів; 3) витратний, тобто за кінцевим використанням. У контексті поставленої мети дослідження – ролі експортно-імпортного потенціалу у створенні ВВП України - доцільним стає аналіз складових ВВП за кінцевим використанням (таблиця 2) [3]. Безумовно, експортний потенціал країни має важливе значення для формування її ВВП. До того ж його роль посилюється необхідністю економіки імпортувати товари та послуги. Тому у таблиці 2 подана динаміка ВВП за складовими по кінцевому використанню. Про стан експорту товарів і послуг свідчить майже щорічні темпи його приросту: в інтервалі від + 1,3 % до + 37,6 %.

Таблиця 2

Складові ВВП України за кінцевим використанням у 2005-2013 роках

Рок и	Споживчі витрати		Валове накопичення		Експорт товарів і послуг		Імпорт товарів і послуг		Номінальний ВВП	
	млн. грн.	Темп приросту до попереднього року, %	млн. грн.	Темп приросту до попереднього року, %	млн. грн.	Темп приросту до попереднього року, %	млн. грн.	Темп приросту до попереднього року, %	млн. грн.	Темп приросту до попереднього року, %
2005	337879		99876		227252		223555		441452	+27,9
2006	424060	+25,5	134740	+34,9	253707	+11,6	269200	+20,4	544153	+23,3
2007	558581	+31,7	203318	+50,9	323205	+27,4	364373	+35,4	720731	+32,5
2008	758902	+35,9	264883	+30,3	444859	+37,6	520588	+42,9	948056	+31,5
2009	772826	+1,8	155815	-41,2	423564	-4,8	438860	-15,7	913345	-3,7
2010	914230	+18,3	19991	+28,3	549365	+29,7	580944	+32,4	1082569	+18,5
2011	1105201	+20,9	282474	+41,3	707953	+28,9	779028	+34,1	1316600	+21,6
2012	1269601	+14,9	257335	-8,9	717347	+1,3	835394	+7,2	1408889	+7,0
2013	1350220	+6,3	228474	-11,2	681899	-4,9	805662	-3,6	1454931	+3,3

Однак сама по собі динаміка експорту, навіть позитивна, не несе в собі достатньої інформації. Висновки можна робити тільки на основі попарного співставлення експорту та імпорту. Як видно з таблиці 2, обсяги імпорту товарів та послуг зростали значно динамічніше, ніж експорт. У разі ж одночасного і паралельного зниження означених обсягів експорту та імпорту з формуванням від'ємних темпів приросту кожного з них темпи зниження

експорту завжди значно перевищували темпи зниження імпорту.

Для поглибленої характеристики місця експортного потенціалу України в створенні ВВП треба показати не тільки темпи приростів експорту, а й питому вагу величини експорту по відношенню до ВВП. Провідною ж ознакою стає величина торговельного сальдо між експортом і імпортом. Визначення абсолютної суми покриття імпорту експортом, а також питомої ваги означеного «покриття» у ВВП стають інструментарієм щодо характеристики ролі і значення експортно-імпортного потенціалу для формування ВВП і, в решті решт, і для національного доходу.

Результати розрахунків означених показників, поданих в таблиці 3 [6], свідчать про стабільну тенденцію негативного впливу експортно-імпортного сальдо на величину ВВП.

Імпорт товарів в 2013 році склав 84602 млрд. доларів, скоротившись на 7,4 % по відношенню до 2012 року, і перевищив експорт на 13652 млн. доларів. В той же час експорт послуг в 2013 році перевищив імпорт на 6859,9 млн. доларів, склавши 14509,2 млн. доларів.

Проте експортно-імпортне сальдо все одно сформувалося від'ємним, зменшивши у 2013 році ВВП по складовим «споживчі витрати» і «валове накопичення» на 8,5 %. Це було максимальне скорочення ВВП за рахунок від'ємного сальдо торговельного балансу на протязі 2005-2013 років.

Таблиця 3

Місце експортно-імпортного потенціалу України у створенні валового внутрішнього продукту у 2005-2013 роках

Роки	Номінальний ВВП, млн. грн.	% по відношенню до ВВП		Експортно-імпортне сальдо, млн. грн.	
		експорту	імпорту	абсолютне значення	Питома вага у ВВП, %
2005	441452	51,5	50,6	+3697	+0,8
2006	544153	46,6	49,5	-15493	-2,8
2007	720731	44,8	50,6	-41168	-5,7
2008	948056	46,9	54,9	-75729	-8,0
2009	913345	46,4	48,0	-15296	-1,7
2010	1082569	50,7	53,7	-31579	-2,9
2011	1316600	53,8	59,2	-71075	-5,4
2012	1408889	51,0	59,3	-118047	-8,4
2013	1454931	46,9	55,4	-123763	-8,5

Зменшення частини ВВП, що формується за рахунок споживчих товарів і валового накопичення, від'ємним експортно-імпортним сальдо відбувалося щорічно, що обумовлювалося станом експортного потенціалу України. Індекс (коефіцієнт) покриття імпорту експортом тільки у 2005 році був більше за одиницю і становив 1,016. Кожний наступний рік (з 2006 року) характеризується коефіцієнтом покриття значно меншим за одиницю і який у

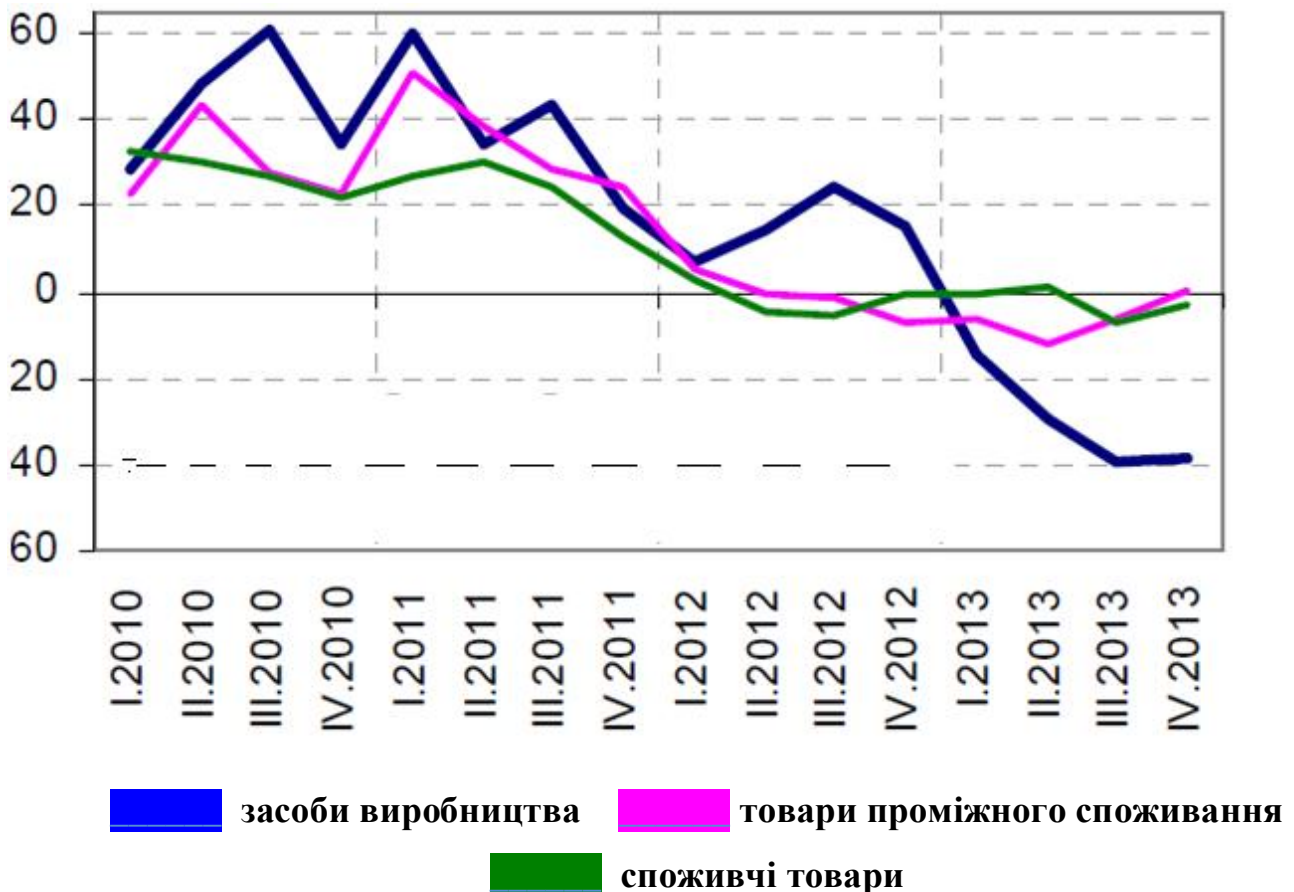
2013 році знизився до 0,846, і схематично механізм формування коефіцієнта покриття імпорту експортом в Україні за 2005-2014 роки.

На рисунку 1 показана регресивна тенденція експорту за провідними його категоріями: засобами виробництва; товарами проміжного споживання і споживчими товарами [5, с. 2].

Динаміка провідних складових експорту показана порівняно з провідним періодом попереднього року у %.

Експорт товарів і послуг – це ще й надходження валюти, що розширює можливості держави у формуванні своєї зовнішньої політики. З цього приводу певний сенс мають результати порівняльного аналізу росту державного боргу України та її ВВП. За даними таблиці 4 [6] державний борг України залишається в діапазоні 30-40 % від ВВП.

Експорт товарів за категоріями, зміна порівняно з відповідним періодом попереднього року, %

Рис. 1 Динаміка експорту товарів за провідними категоріями

Динаміка росту зовнішнього державного боргу України приблизно відповідає росту валового зовнішнього боргу. Питома вага зовнішнього державного боргу за останні роки залишається більш-менш стабільною і складає 25-30 % від загального зовнішнього боргу. В той же час співвідношення зовнішнього боргу України та її золотовалютних резервів не

виказують подібної стабільності. Зовнішній борг в останні роки починає хронічно випереджати валютні резерви України, і на 01.01.2014 року він перекривався ними лише на 54,4 %.

І знову, в першу чергу «винна» структура експортно–імпортного потенціалу. Реструктуризацію імпорту треба почати з продукції АПК–внаслідок високих обсягів імпорту готових продуктів харчування: у 2013 році цей обсяг збільшився на 8,8 % в порівнянні з 2012 роком, тоді як експорт продукції АПК зменшився на 4,8 %. При цьому питома вага продукції АПК у імпорті досягає 9,7 %.

Таблиця 4

Динаміка загального державного боргу і ВВП України

Державний борг (всього), млн. грн.			Період	Номінальний ВВП, млн. грн.		% державного боргу до ВВП
на 01.01.2010	316885	Приріст, %	за 2009	913345	Приріст, %	34,7
на 01.01.2011	432235	+36,4	за 2010	1082569	+18,5	39,9
на 01.01.2012	473122	+9,5	за 2011	1316600	+21,6	35,9
на 01.01.2013	515511	+9,0	за 2012	1408889	+7,0	36,6
на 01.01.2014	584114	+13,3	за 2013	1454931	+3,3	40,1

Продукція АПК належить до тих товарів, які країна може не імпортувати, оскільки має розвинуту харчову промисловість і потужне сільськогосподарське виробництво. Але для цього треба подбати про вітчизняного товаровиробника і створити умови для орієнтації його на інноваційні технології, що забезпечить йому спроможність конкурувати на міжнародних ринках.

Сьогодні, коли Європа відкрила свої ринки українським товарам, знявши мито з 98 % номенклатурних позицій імпорту з України, постала проблема конкурентоспроможності продукції і в першу чергу за якістю і наявністю сертифікації. Сертифікація має підтверджувати і статус походження продукції – тобто, що вона дійсно українська, бо ввізне мито знімається тільки з українських товарів.

При цьому Євросоюз встановив квоти на окремі товари – тобто обмежив кількість його імпорту з України. Піклуючись про свого товаровиробника і водночас про свого споживача, ЄС найбільшу квоту надав на ввіз пшениці (950 тис. т), кукурудзи (400 тис. т) та інших зернових. Ввіз вершкового масла може бути лише в обсязі 1,5 тис. тон. Консервованих овочів без сплати мита впускають на ринки ЄС не більше 10 тис. т. А ось баранина і яловичина випускаються без обмежень. Квотується свинина (40 тис. т) та м'ясо з птиці.

З приводу оцінок економічного ефекту – вигоди українським товаровиробникам є різні погляди та приводяться різні значення економії від безмитного перетинання кордону в Європу: навіть до 500 млн. євро в

перерахунку на рік.

Незважаючи на різноманітні експертні оцінки треба констатувати, що відміна мита на імпорт з України до 1 листопада 2014 року дає змогу вітчизняним товаровиробникам підготуватися до асоціації економіки України з Євросоюзом. Експерти вивчили, що півроку експорту без мита на ввіз продукції в ЄС – це позитивний меседж і слухна нагода вивчити вимоги і смаки європейців.

За думкою експертів ЄС значні суми означеної економії українських товаровиробників можуть бути вкладені в інновації – сучасні технології і подальший розвиток виробництва, що в свою чергу підвищить конкурентоспроможність українських товарів [7].

В решті решт все це буде працювати на збільшення експортного потенціалу України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Експортно-імпортне сальдо має не просто фіксуватися як складова частина ВВП. Значення експортно-імпортного сальдо повинно бути об'єктом державного управління. Реструктуризацію експортно-імпортного потенціалу треба починати з реструктуризації імпорту. Необхідно дуже ретельно переглянути всі позиції імпорту, залишаючи тільки обов'язкові товари згідно з міжнародними домовленостями на рівні міжнародних організацій і урядів країн (наприклад, імпорт цукру з тростини згідно з зобов'язаннями перед СОТ). Вартість імпортних операцій не повинна перевищувати надходження від експорту. Структура імпорту повинна ретельно регламентуватися урядом, обмежуючи закупівлі і ввезення нестратегічних товарів і послуг.

Кінцевою ціллю переструктуризації як експортно-імпортного потенціалу України, так і всієї економіки країни повинно стати створення такого механізму функціонування первинного суб'єкта господарювання (підприємства), що забезпечить йому спроможність конкурувати на міжнародних ринках.

Література

1. Новицький В.Є Міжнародна економічна діяльність України / В.Є. Новицький – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.
2. Гладченко Л.І. Експортно-імпортний потенціал як провідна складова Міжнародної економічної діяльності країни / Л.І. Гладченко, М.Ю. Щербата // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету – Одеса – 2011. – Вип. 2. – С. 69-73.
3. Макроекономічні показники – Статистика - Національний Банк України – Валовий внутрішній продукт: [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.bank.gov.ua/control/uk/publish.
4. Основні показники економічного та соціального розвитку України

(станом на 31.03.2014): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.kpi.kharkov.ua

5. Про стан платіжного балансу в 2013 році України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.bank.gov.ua

6. Національний Банк України – Статистика – Статистика зовнішнього сектору - Зовнішній борг: [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.bank.gov.ua/control/uk/publish/

7. Євросоюз відмінив 98 % мита на українські товари і послуги: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aif.ua/money/economy.

АННОТАЦІЯ

Гладченко Л.И., Иовчева Л.И. Значение и роль экспортно-импортного потенциала Украины в создании валового внутреннего продукта

Очерчена проблема необходимости исследования состояния экспортно-импортного потенциала страны как слагаемой части валового внутреннего продукта. Установлены показатели, которые характеризуют состояние экспортно-импортного потенциала: 1) удельный вес экспортно-импортного сальдо в ВВП; 2) индекс (коэффициент) покрытия импорта экспортом, - а также исследовано современное состояние экспортно-импортного потенциала Украины. Показано, что проблемой для экономики Украины остается все нарастающее несбалансированное (отрицательное) сальдо экспортно-импортного потенциала, а также его разрушительное влияние на экономику отечественного товаропроизводителя. Целью исследования явилась необходимость обосновать рекомендации по усовершенствованию внешнеторговой политики Украины и прежде всего - по реструктуризации импортной деятельности. Экспортно-импортное сальдо должно не просто фиксироваться и учитываться как составляющая часть ВВП. Абсолютное значение экспортно-импортного сальдо должно быть объектом государственного управления. Конечной же целью реструктуризации как экспортно-импортного потенциала Украины, так и всей экономики страны должно стать создание такого механизма функционирования первичного субъекта хозяйствования (предприятия), который обеспечит ему возможность конкурировать на мировом рынке.

Ключевые слова: экспортно-импортный потенциал, реструктуризация, валовой внутренний продукт, платёжный баланс, торговое сальдо, счет текущих операций, государственный долг, дефицит, профицит, импортозамещение.

SUMMARY

Gladchenko L.I., Yovcheva L.I. The importance and role of export-import potential of Ukraine in the creation of gross domestic product

The problem of the export-import potential of the country statement as a part of the gross domestic product has been outlined. The parameters that characterize the state of the export-import potential: 1) the share of export-import balance in GDP; 2) the index (factor) exports to imports - and also investigated the current state of the export-import potential of Ukraine have been set. It is shown that the problem of Ukraine's economy remains unbalanced growing (deficit) export-import potential, as well as its devastating impact on the economy of domestic producers. The aim of the study was the need to justify recommendations for the improvement of the foreign trade policy of Ukraine and above all - be restructured for import activities. Export-import balance should not simply be recorded and accounted for as a component of GDP. The absolute value of the export-import balance shall be subject to state control. The ultimate goal be restructured as an export-import potential of Ukraine and the entire economy of the country should be the creation of such a mechanism of functioning of the primary business entity (company) who will provide it the opportunity to compete in the global market.

Keywords: *export-import potential, restructuring, gross domestic product, balance of payments, trade balance, current account, public debt, deficit, surplus, import substitution.*